

Застосування тексту в формуванні інтеркультурологічної складової професійної компетентності майбутніх фахівців з міжнародної економіки у процесі вивчення іноземних мов

Розбудова України як незалежної держави, поглиблення і поширення міжнародних зв'язків країни, її інтеграція у світове співтовариство вимагають постійного удосконалення системи іншомовної підготовки спеціалістів у вищій школі і водночас збереження того цінного у даній галузі, що було здобуто у минулі роки. Саме на це орієнтує Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, головні положення якої лежать в основі діяльності як традиційних, так і нових альтернативних освітніх структур [3].

У структурі сучасної професійної освіти іноземні мови займають неабияке місце. Знання іноземних мов розширюють можливості та географічні рамки професійної діяльності фахівців будь-якої галузі, а для фахівців з міжнародної економіки ці знання мають просто стратегічне значення, оскільки володіння іноземними мовами є важливим інструментом у міжкультурній комунікації, яка є обов'язковим компонентом професійної діяльності фахівців з міжнародної економіки. Виходячи з позицій компетентнісного підходу, можна з впевненістю стверджувати, що під час вивчення іноземної мови формується інтеркультурологічна компетенція (ІК), яка необхідна в міжкультурній комунікації та має повне право вважатись ключовою компетенцією для професійної компетентності фахівців з міжнародної економіки.

Зазначимо, що у структурі професійної компетентності фахівців з міжнародної економіки *інтеркультурологічна компетенція* розглядається нами як інтегративна якість особистості, що передбачає усвідомлення мотивів професійної діяльності та визначення пріоритету інтеркультурологічних знань, умінь для професійного розвитку й самоудосконалення; інтегрує в собі знання, вміння і навички фахівця у галузі міжнародної економіки, які дозволяють швидко та ефективно здійснювати професійну діяльність в умовах міжкультурного діалогу на *інформаційно-перцептивному* (здатність розпізнавати та інтерпретувати інтеркультурологічні аспекти та творчо реагувати на них) та

операційно-дієвому (уміння застосовувати інтеркультурологічні знання у міжкультурному діловому спілкуванні) рівнях [2].

Процес навчання іноземним мовам передбачає обов'язкове застосування текстів. Текст являє собою закінчене повідомлення, виражене у вербальній формі. Найчастіше тексти беруться з друкованих джерел, оскільки це може бути певним гарантом їх автентичності. Робота з текстами – це не тільки необхідна умова оволодіння студентами навчальною програмою, а й найважливіша передумова їх професійного, світоглядного становлення, культурного, духовного, національно-ідейного, екологічного виховання. У плані формування фахівця нового покоління неможливо обійтись без цього цінного надбання людської цивілізації – джерела знань, особливо зараз, коли зростає значення самостійної роботи студентів. Саме тому текст став одним із основних об'єктів дослідження в багатьох науках, зокрема таких як мовознавство, лінгвістика, методика викладання іноземних мов.

Для дослідження тексту з позицій міжкультурного спілкування прийнятним є *психологічний* підхід, основні ідеї якого належать Гумбольдту, який розглядав мову як продукт психофізичної діяльності людини і саме через це факти мови трактувалися з позиції психології з використанням концептуального апарату цієї науки. Тобто, згідно цьому підходу, перевага віддається не тільки мові, тобто опису загальних закономірностей людської мови (*логічний* підхід), а вивченню мови у взаємодії з середовищем, всередині якого вона функціонує. У зв'язку з цим стає можливим дослідження тексту, як значимої одиниці мовленнєвої діяльності. Вирішальне значення при цьому набуває людський фактор - вивчення взаємодії тексту з особистістю комуніканта в конкретних умовах спілкування.

Текстовий матеріал, з якого складаються друковані джерела інформації, був і залишається головним засобом навчання. Основу процесу навчання складає, по суті, цілеспрямоване долучення до смислової інформації, яка міститься в текстах. Для формування навичок міжкультурної комунікації важливо усвідомити, що тексти дають нам окрім фахових знань, знання соціальні – життєві цінності і норми, норми комунікативної поведінки, які

накопичені людьми в процесі теоретичної та практичної діяльності як виразників загальної та ділової культури їх соціуму. Ці знання необхідні фахівцю для побудови успішного міжкультурного діалогу. Отже, для формування вищеназваної компетенції важливим є не лише розуміння смислової інформації тексту, що складає основу його змісту, а й розуміння його інтерпретації на інтеркультурологічному рівні. Слід зауважити, що загальне розуміння змісту мовленнєвого повідомлення зовсім не свідчить про те, що текстова інформація інтерпретована адекватно. Таким чином, текст - це, перш за все, складна комунікативна одиниця вищого порядку, яка являє собою прообраз, продукт та предмет комунікативно-пізнавальної діяльності, а інтеркультурологічно вірне трактування тексту уможливорює формування інтеркультурологічної компетенції.

Сфери спілкування можуть бути різні, але всі вони мають культурологічне підґрунтя, у рамках кожної з них можна виділити певні інтеркультурологічні акценти, що може становити предмет обговорення. Існує кілька ракурсів для розгляду поняття «тема»: зокрема, як предметної області, «узагальнене найменування широкого фрагмента дійсності», або як «належність» якогось тексту/висловлення, породженого певною ситуацією, «висвітлення певного відрізка об'єктивної дійсності» [1]. Очевидним стає висновок про взаємозв'язок теми, ситуації тексту з інтеркультурологічними аспектами.

До того ж текст являє собою основу для практичного оволодіння іноземною мовою. В «Загальноєвропейських компетенціях володіння іноземною мовою: вивчення, навчання, оцінка» під поняттям «текст» мається на увазі «будь-який фрагмент, як в усній, так і в письмовій формі, що сприймають, отримують або яким обмінюються ті, хто використовує або вивчає мову» [4]. Там же зазначено, що текст є невід'ємним компонентом прагматичної компетенції й бере участь у рішенні завдань і визначень стратегій спілкування [4]. Тексти виконують такі функції, як комунікативна, прагматична, когнітивна, епістемічна (мова є формою збереження знань про дійсність; в одиницях мови закріплюються одиниці дійсності, виділені та опрацьовані свідомістю людини). Окрім того, враховуючи свідоме, вмотивоване ставлення до вивчення іноземної

мови з метою професійного зростання, ми вважаємо, що тексти можуть виконувати також мотиваційну функцію.

Як різновид пізнавальної мотивації у вивченні іноземної мови деякі дослідники називають лінгвопізнавальну, яка полягає в “позитивному ставленні тих, хто навчається, до самої мовної матерії, до вивчення основних якостей мови” [5, с.15]. Прихильники цього концепту стверджують, що соціокультурний компонент змісту навчання є вже сам по собі засіб підвищення мотивації вивчення іноземних мов (Григорян С.Т., Писаренко С.А., Мініна С.В., Саланович Н.А. та ін.). За визнання наявності суттєвого впливу інтеркультурологічного матеріалу на мотивацію вивчення іноземних мов виступають також автори Г.Д. Томахін, А.В. Гусєв. Водночас інтеркультурологічний матеріал автори називають лінгвокраєзнавчим, інтеркультурним, соціокультурним тощо.

Таким чином, інформативна, соціально-психологічна та ділова взаємодія партнерів по спілкуванню, здатність побудувати міжкультурний діалог і виявляти певну форму культурологічного досвіду свого соціуму дають можливість визначити текст як центральну ланку в будь-якому акті мовної діяльності в якості зовнішнього об'єктивного зв'язку між діловими партнерами.

Враховуючи мету - формування інтеркультурологічної компетенції, особливу актуальність набуває автентичність тексту. Під автентичними текстами розуміються «тексти, які носії мови продукують для носіїв мови, тобто власне оригінальні тексти, створені для реальних умов, а не для навчальної ситуації» [6]. Дана характеристика текстів була нами врахована у процесі добору навчального матеріалу і для інтеркультурологічно спрямованих занять підбирались тексти оригінального видання (з галузевої періодики тощо). Змістовно-мотиваційно тексти опрацьовуються в такій послідовності, що уже на початковому етапі, завдяки вірно підібраній інформації, студенти починають усвідомлювати поняття „інтеркультурологічна компетенція” та її роль у їх професійній компетентності. На цьому етапі відбувається процес систематизації якостей,

умінь та навичок економістів-менеджерів, які необхідні для створення уяви про професійну компетентність випускників економічного ВНЗ.

Так, наприклад, якщо працювати з текстовим матеріалом, взятим з німецької газети „Ринок” („Markt”) [7], доцільно звернути увагу на наступні статті: „Переможець майбутнього” (Gewinner der Zukunft) та „Професійний світ завтра” (Jobwelten von morgen). У статті „Переможець майбутнього” йдеться про те, що в майбутньому можуть розраховувати на успіх ті фірми та проекти, які використовують Інтернет, нові сучасні комунікаційні технології у контексті глобалізації. Ці проблеми обговорюються на семінарі менеджерів. За даними ІАО (Інституту праці і організації (Німеччина)) до перспективних галузей майбутнього відносяться телекомунікація, інформаційні технології, медіа і що на цих ринках у найближчі 15 років у Німеччині з’явиться 210 000 нових робочих місць. У зв’язку з цим перед співробітниками уже існуючих та майбутніх фірм ставиться ряд вимог. Ці вимоги, у першу чергу, відносяться до управлінського персоналу. У майбутньому, як відомо, конкурентоспроможними будуть нові менеджери – не шефи, які елегантно сидять за письмовим столом, а мобільні, рухливі люди, які вміли б створювати нові зв’язки між підприємством, діловими партнерами та проектом. Будуть цінуватися здатність цих людей до орієнтації у ринковій економіці та креативність. Отже, процес глобалізації ставить все вищі вимоги до підприємств та працівників, які хочуть утриматись на ринку ХХІ століття.

У статті „Професійний світ завтра” професор доктор Ханс-Йорг Буллінгер визначає сім тез робочого світу майбутнього, серед яких найцікавішими для нас є перша й друга:

1) глобалізація сприяє розширенню ринків і дозволяє приймати участь у процесі створення добробуту все більшому числу людей;

2) поряд з роботою, капіталом та землею інформація утворює четвертий фактор виробництва, який дозволяє працювати за принципом „Працюй з ким, коли і де ти хочеш”. Іншими словами – з’являються нові робочі контексти, тобто віртуальні підприємства, які уможливають розширення часових, ієрархічних та географічних рамок.

Після опрацювання вказаних текстів німецькою мовою ми вважали за необхідне провести опитування майбутніх менеджерів міжнародної економіки. Перед студентами було поставлено питання про те, чи розширили запропоновані статті їх уявлення щодо фахової професійної компетентності економістів-міжнародників, які якості та вміння входять до структури вказаної компетентності. Під час вказаного опитування для нас важливим було те, чи включають студенти у список якостей, вмінь саме ті складники, що визначають професійну компетентність економіста-міжнародника. Як свідчать результати, з числа опитуваних студентів майже ніхто не вирізняв інтеркультурологічну компетенцію як компонент професійної компетентності спеціаліста з міжнародної економіки.

Виходячи з поданих матеріалів, ми поставили перед собою мету – організувати обговорення питань, які пов'язані з інтеркультурологічною компетенцією таким чином, щоб студенти самі дійшли висновку про її важливість у професійній діяльності. З цією метою ми використовували переважно газетні та журнальні статті фахових видань мовою оригіналу. Статті з відповідною тематикою перекладались студентами як з іноземної мови на рідну, так і з української на іноземну мову. Хотілося б зазначити, що у процесі виконання студентами цих завдань досягається наступне:

а) *удосконалення знань іноземної мови, техніки перекладу, що вимагає відповідного рівня знань граматики і лексики та тренування мовленнєвих навичок завдяки роботі над текстом – переказ та обговорення;*

б) *формування ІК* - після перевірки перекладу на лексичну та граматичну коректність, завдяки вірно побудованому плану обговорення статті іноземною мовою, увага акцентується на ключових виразах – якостях та навичках фахівців, які забезпечують у майбутньому їх конкурентоспроможність. Це дає можливість доповнити список складових професійної компетентності певними визначеннями, термінами, що відносяться до професійних якостей та вмінь менеджерів з міжнародної економіки, а саме: управлінські уміння; комп'ютерна грамотність; використовувати в роботі інформацію; освоєння корпоративної культури: уміти поводити себе відповідно до норм етикету, уміти працювати у команді,

у групі; уміти ефективно спілкуватися; уміти та мати прагнення постійно навчатися, отримувати нову інформацію; сумлінно, надійно та віддано ставитись до організації та тієї роботи, що виконується; мати бажання та прагнення до постійного самовдосконалення.

Так, у статті „ Лише фахових знань не досить “(Fachwissen allein genügt nicht) [7] йде мова про опитування, що організував Інститут німецької економіки (приймали участь майже 200 підприємств). Серед якостей, які називались респондентами найчастіше, за матеріалами вказаного інституту, слід виділити: соціально-комунікативні компетенції, ангажемент (ініціатива), прагнення до кращих досягнень, самоудосконалення фахівців, готовність до навчання, комп’ютерна грамотність, самостійність у роботі, здатність приймати рішення. На описаному у цій статті семінарі менеджерів [7] визначались наступні компетенції фахівців з міжнародної економіки: *методичні* (здібність комбінувати та доповнювати фахові знання, здібність до абстрагування, здібність вирішувати проблеми і приймати рішення); *професійні* (основні фахові знання, спеціальні знання, міждисциплінарні знання); *соціальні* (самовідповідальність, ініціативність, комунікативні здібності, кооперативні здібності, почуття колективу, прагнення стати зразком для інших); *media* (вміння використовувати інформаційні та комунікативні технології, вміти застосовувати знання (у т.ч. й іноземної мови), фільтрувати інформацію в залежності від значення, креативність).

Після перегляду вказаної статті проводилось її обговорення з метою виявлення тих компетенцій, які студенти стали вважати для себе необхідними. Враховуючи той факт, що студенти працювали з матеріалом, в якому інформація вже була систематизована, можна було очікувати, що зразок поділу компетенцій на групи вони вже мають. Так і сталося: студенти вважали, що досить детальним і вичерпним є систематизація компетенцій на такі основні групи: методичні, професійні, соціальні та медіа. Ще раз слід підкреслити, що ІК, за іноземними джерелами, відноситься до групи соціальних компетенцій.

У одній із статей газети ”Ринок” („Markt”) [7, с.4] серед шести вимог до менеджерів майбутнього, щодо змісту його знань, на першому місці стоїть

така якість, як „інтернаціональність”. Більше того, як свідчить вказана стаття, керівники хотіли б мати співробітників з ІК. Переваги має той, хто тривалий час працював за кордоном. У епоху глобалізації, підкреслює газета, все більше потрібним стає такий життєвий досвід, який дозволить без будь-яких перешкод здійснювати міжнародне економічне співробітництво. Для багатьох економічно розвинутих країн закордонна частина земної кулі більше не означає тільки синонім для „ринку експорту”. Все більше підприємств засновують філіали та дочірні підприємства в іноземних країнах. „Хто хоче за кордоном мотивувати співробітників та задовольнити клієнтів, той мусить без перешкод розуміти їхнє життя”, говорить, як стверджує газета, Хайнер Боекер – менеджер персоналу фірми Бош.

Як бачимо, опрацьовуючи вказану статтю, студенти впевнюються, що ІК у промислово розвинутих країнах розглядається як необхідна складова компетентності фахівця. Потреби ж фахівців нашої країни можна було б обґрунтувати дещо інакше. Важливі економічні аргументи, як і той, що потрібно вивчати мову економічно розвинених країн – це запозичення передового досвіду та розширення співробітництва у контексті глобалізації [7].

Студенти вже мають досить вичерпну картину якостей, знань, умінь та навичок, сума яких визначає відповідні компетенції майбутнього менеджера та вимог до того, щоб бути конкурентоспроможним. Далі слід акцентувати увагу на тому, які компетенції можуть розвиватись на заняттях під час вивчення іноземної мови. Студенти мають прийти до висновку, що вивчення іноземної мови має особливий вплив на розвиток їх соціальної компетенції, складовою якої є ІК, оскільки підрозділ „Соціальна компетенція” включає таку якість, як „комунікативна здібність”, а знання іноземної мови – це ключ до міжкультурної комунікації (тим більше, що на факультеті міжнародної економіки знання іноземних мов відносяться до фахових знань).

Отже, подані матеріали впевнюють, що майбутні фахівці з міжнародної економіки здатні уже певний перелік якостей, вмінь та навичок групувати у окремі компетенції, а інтеркультурологічну компетенцію вони здатні вирізняти окремо як необхідну для їх професійної підготовки.

Окреслений етап навчання студентів зіграв певну роль у

мотиваційному забезпеченні навчального процесу з формування досліджуваного виду професійної компетентності.

Оскільки застосування текстів ми вважаємо необхідним для формування інформаційно-перцептивного компоненту професійної компетентності фахівців з міжнародної економіки, нами була розроблена таблиця вправ та завдань, призначених для роботи з текстом з метою формування інтеркультурологічної компетенції.

Вправи та завдання, призначені для роботи з текстом

	<i>I. Підготовчі вправи</i>	
<i>Рецептивно-репродуктивні</i>	I. А Лексичні вправи	1) вправи на подолання внутрішньомовних інтерференцій; 2) вправи на сприйняття і розуміння незнайомих слів; 3) вправи на здогадку про значення незнайомих слів за контекстом, (за словотворними елементами);
	I. Б Граматичні вправи	1) Вправи на сприйняття і розуміння синонімічних граматичних структур і явищ.
	2. Вправи до змісту та ідеї тексту, з'ясування інформації	
<i>Рецептивно-продуктивні, умовно-комунікативні</i>	2. А на рівні змісту	1) вправи на прогнозування змісту; 2) вправи на виокремлення у тексті фактичної, фактографічної, краєзнавчої та культурологічної інформації; 3) вправи на виявлення логіко-композиційних (сміслових) зв'язків у тексті.
	2. Б на рівні контексту	1) вправи, які сприяють формуванню інтеркультурологічної компетенції: а) на порівняння; б) на уточнення;
	2. В на рівні аналізу	1) вправи на з'ясування основної ідеї тексту; 2) вправи, націлені на оцінку добутої інформації з різних точок зору (у т.ч. інтеркультурологічної); 3) вправи на розвиток інтеркультурологічних комунікативних навичок.

Як відомо, найвірогідніше знайти необхідний навчальний матеріал у періодичних галузевих виданнях мовою оригіналу. Водночас зауважимо, що

у залежності від складності тексту, що пов'язано з розумінням маловживаних іншомовних слів та сполучень, студентам важко вирізняти матеріал, який характеризує ІК фахівця з міжнародної економіки. До того ж, адекватному розумінню тексту може заважати також інтерферуючий вплив як рідної, так і іноземної мови, яка вивчалась раніше. Подолання цих труднощів у роботі студентів значною мірою обумовлюється роботою викладача, який за спеціальною методикою не лише удосконалює мовленнєві навички майбутніх спеціалістів, а й вирішує проблему освоєння студентами інтеркультурологічної компетенції.

Нагадаємо, що дослідники виділяють два етапи в оволодінні текстом: підготовка до діяльності, яка передбачає рішення однотипних задач і діяльність, яка передбачає одночасне вирішення інтелектуальних задач різного типу. У зв'язку з цим комплекс вправ для студентів має включати дві групи, а саме: підготовчі (на повне розуміння тексту з поясненням деяких слів або виразів з інтеркультурологічним підґрунтям) та з аналізу змісту та ідеї тексту (враховуючи інтеркультурологічний аспект).

Доречно зауважити, що вправи першої та другої групи можуть бути у тестовій формі. Вони призначені головним чином для роботи в аудиторії, де доцільно використовувати репродуктивні форми навчання (відповіді на питання, перекази тощо). Вирішальну роль у формуванні ІК відіграє заключна частина роботи з текстовим матеріалом, продуктивна за формою і сама продуктивна за значенням – це висловлювання своєї думки, ставлення, критичного аналізу.

Отже, викладені матеріали та результати дослідження на етапі застосування текстів з метою формування ІК впевнюють нас у тому, що це дуже ефективний засіб, завдяки саме якому вдається здійснити дуже суттєвий мотиваційний вплив на навчальну діяльність студентів та професійну вмотивованість щодо їх майбутньої діяльності у галузі міжнародної економіки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гальскова Н.Д., Гез Н.И. Теория обучения иностранным языкам: учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений. – 3-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2006. – 336 с.
2. Копил Г.О. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з міжнародної економіки у процесі вивчення іноземних мов: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Житомир. держ. ун-т ім. І.Франка. – Житомир, 2007. – 20 с.
3. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. Український освітній сервер <http://ues.org.ua>: 8100. 2001 р.
4. Общеєвропейские компетенции владения иностранным языком: Изучение, обучение, оценка. - Департамент по языковой политике, Страсбург. – 2001. – Перевод под общ. ред. проф. Ирисхановой К.М. – М.: МГЛУ, 2005. – 250 с.
5. Рогова Г.В., и др. Методика обучения иностранным языкам в средней школе / Г.В.Рогова, Ф.М.Рабинович, Т.Е.Сахарова. – М.: Просвещение, 1991. – 287 с.
6. Халеева И.И. Основы теории обучения пониманию иноязычной речи (подготовка переводчика). – М.: Высшая школа, 1999. – 238 с.
7. Markt: Materialien aus der Presse für berufsorientierten Unterricht DaF. – München: Goethe-Institut. – 2000. – Ausgabe 19. – 20 s.

Анотація: У статті висвітлюється один із засобів формування інтеркультурологічної компетенції майбутніх фахівців з міжнародної економіки у процесі вивчення іноземних мов завдяки відповідно налаштованій роботі з текстом. Розглянуто як теоретичні питання щодо тексту, так і представлені конкретні приклади його застосування у формуванні вказаної компетенції на заняттях з німецької мови.

Аннотация: В статье освещается одно из средств формирования интеркультурологической компетенции будущих специалистов международной экономики в процессе изучения иностранных языков, благодаря соответсвенно направленной работе с текстом. Рассмотрено как теоретические вопросы относительно текста, так и представлены конкретные примеры его применения в формировании указанной компетенции на занятиях немецкого языка.

Annotation: In the article is discovered one of forming facilities of the intercultural competence for future specialists in international economy within the process of foreign languages study, due to directed work with the text. In the work are presented the theoretical questions in relation to the text and the concrete examples of its application in forming of the indicated competence during the lessons of German language.